

A RENDÉSZETTUDOMÁNY KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE A BELÜGYI SZEMLE TÜKRÉBEN (1953-2013)

1. Bevezetés

Bő hat évtizedet tudhat maga mögött a Belügyi Szemle. Jogelődje a Rendőrségi Szemle 1953 januárjában jelent meg. A Szemle, fennállása során – alkalmazkodva az aktuális állami, kormány-, konkrét belügyi és társadalmi elvárásokhoz –, hatékonyan szolgálta a belügyi szervek munkatársainak szakmai képzését, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlatok felkutatását, tudományos igényű elterjesztését, tökéletesítését. Jó fórumul szolgált a hazai és külföldi belügyi, később rendészet-elméleti, gyakorlati problémák, tapasztalatok megismertetéséhez, megvitatásához, elemzéséhez. Eközben erősítette a hazai rendvédelmi, rendészeti szervek együttműködését, munkakapcsolatát. Mint Korinek László akadémikus, a Belügyi Szemle főszerkesztője az újraindított BM Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet ígéretes jövőjével kapcsolatban megjegyezte: *„Építhet az első kutatóintézet hagyományain túl a Belügyi, majd Rendészeti és az idei évtől ismét Belügyi Szemle 58 év alatt összegyűlt ismeretanyagára, arra a fórumra, amely mindig a legfrissebb ismeretek gyors közzétételét kínálta, nemkülönben, a különböző nézetek ütköztetését.”*⁷⁰¹

A rendvédelem, rendészetelmélet több évtizedes fejlődésének, eredményeinek egyfajta elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia Gazdasági és Jogtudományi Osztályán belül, végül 2008-ban megalakult a Rendészettudományi Bizottság. Azaz, a mára is csak többé-kevésbé letisztult tartalmú rendészettudomány fogalmi szerint tekinthetünk vissza a Rendőrségi Szemle 1953-as januári megszületésétől fogva közölt anyagokra, hiszen a bő száz éves közigazgatástanhoz képest rendvédelem-elméleti kutatások *„Először a 60-as években az Egyesült Államokban és Kanadában, majd azután a 80-as évek elejétől kezdődően előbb az Egyesült Királyságban, később pedig az európai kontinens legfejlettebb országaiban nyertek polgárjogot. A közép- és kelet-európai fiatal demokráciákra a rendvédelem-elméleti alapvetés sürgető igénye a rendszerváltás pillanatában váratlanul, más kényszerítő tényezőkkel együtt, minden különösebb előkészítés nélkül zúdult.”*⁷⁰²

A Belügyi Szemle az eddig eltelt időben mintegy százezer oldalon megjelent cikktömegét, tekintettel a publikáció terjedelmi korlátaira, a rendészettudomány napjainkig tartó fejlődési ívének, két tömör megközelítése szem előtt tartásával látszik célszerűnek áttekinteni:

1. *„A rendészettudományra vár az a feladat, hogy a rendészet jogát, a rendészet szervezetét és annak működését interdiszciplináris megközelítéssel tárja fel...”*⁷⁰³
2. *„...a rendészettudomány képviselői a rendészetet a legszélesebb körű kiterjesztéssel, a közrenddel és közbiztonsággal kapcsolatos állami,*

⁷⁰¹ Korinek László: Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban, Belügyi Szemle, 2011/1. sz. 20. o.

⁷⁰² Finszter Géza: A közigazgatási és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája. Belügyi Szemle 1998/1. sz. 34–39. o.

⁷⁰³ Korinek László: i.m. 18. o.

*önkormányzati, társadalmi, vállalkozói és állampolgári tevékenységek célirányos összességként értelmezik.*⁷⁰⁴

2. A Rendőrségi Szemle, majd a Belügyi Szemle indulása

Az ötvenes évek elejére a nemzetközi helyzetben kialakult rendkívül feszült hidegháborús politika hatásaként a hazai közéletben, állami szinten, egyebek közt a Belügyminisztériumban és, a Rendőrségnél is tovább folytatódott a hatalmi struktúrák kiépülése, koncentrációja, hasonlóan más fegyveres szervekhez, például a Magyar Néphadsereghez: *„...a Minisztertanács 1952. november 5-én kiadja határozatát, miszerint ismét bevezetik az egyszemélyi parancsnoki rendszert.*”⁷⁰⁵

Az 1953-as évvel együtt lépő, 98 oldalas Rendőrségi Szemle szerkesztőbizottsága, lapindító előszavában a folyóirat tervezett feladatait a következőképp foglalta össze: *„...összegezze mindazt a tapasztalatot, melyet a rendőrségi munka gyakorlata alkotott. Ez nem kis feladat és meglehetősen új feladat is, mellyel rendőrségünk eddig rendszeresen nem foglalkozott, és aminek hiányát mindjobban érezni lehet. ... a rendőri gyakorlat eddigi tapasztalatai, egyesek tapasztalatai, amelyek nem váltak az egész rendőrség közös kincsévé, nem termékenyítették meg munkáját... A Rendőrségi Szemle egyik nagy feladata az, hogy kielégítse a tanulni vágyók igényeit, s egyúttal harcoljon az elméleti ismereteket – magát a tanulást – lebecsülők ellen...”*⁷⁰⁶

A Déri Pál rendőr százados, felelős szerkesztő, később évtizedeken át főszerkesztő, által gondozott folyóirat frissen megjelenő számának tartalmából kiderül, hogy a rendőrségi munka milyen területei voltak akkoriban a legfontosabbak. Sebestyén László rendőr ezredes, a szerkesztőbizottság elnöke: *„Emeljük magasabbra a vezetés színvonalát”* című írásával indult a lap, majd a bűnügyi és az őrszolgálat együttműködéséről szólt, illetve a kriminalisztika jelentősége domborodott ki. Kertész Imre, később szintén hosszú ideig főszerkesztő-helyettes, a nyomozás tervszerűségéről, mint a siker elengedhetetlen feltételéről írta ide első cikkét. A lap így fogta át, a közrend, közbiztonság és a szervezeti működés legfontosabb területeit.

A folyóirat, ezután mind jobban beágyazódott a szervezet tevékenységébe. Az első évi működésének értékelése szerint a lap: *„Helyesen mutatott rá ... azokra a gyakori hiányosságokra, amely (sic!) a bűnüldözés tudományos és technikai módszereinek lebecsülése terén tapasztalható egyes szerveknél.”*⁷⁰⁷ A korszak légkörét, titokvédelmét jól tükrözi, hogy a *„Csak szolgálati használatra!”* feliratos lapban ez állt: *„...a folyóiratot áttanulmányozás céljából munkaidő után lakásukra is vihetik, azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy ahhoz idegenek ne juthassanak hozzá. A folyóiratot csak hivatali helyiségben lehet tárolni.”*⁷⁰⁸

A három forintos, ötéves Rendőrségi Szemle – mint olvashatjuk – *„Észrevétlenül és átmenet nélkül szerves részévé vált a rendőri munkának, egyben pedig egyre hivatottabb szócsöve lett a kriminalisztikai, rendőri igazgatási elemzéseknek, tanulmányoknak.”*⁷⁰⁹

⁷⁰⁴ Janza Frigyes: A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai. Határrendészeti Tanulmányok 2004/2. sz. 11.o. Hautzinger Zoltán: Rendészettudomány és rendőri kutatás. Belügyi Szemle 2011/1. sz. 33. o.

⁷⁰⁵ M. Szabó Miklós: A magyar katonai felsőoktatás története 1947-1956. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 145. o.

⁷⁰⁶ Szerkesztőbizottság: Előszó. Rendőrségi Szemle 1953/1. sz. 3. o.

⁷⁰⁷ Kutika Károly: Egy éves a Rendőrségi Szemle. Rendőrségi Szemle. 1954/1. sz. 4. o.

⁷⁰⁸ Uo. 96. o.

⁷⁰⁹ Horváth István: 5 éves a Rendőrségi Szemle, Rendőrségi Szemle, BM, Bp., 1958/1., 3.o.

Érdemei; közel van az élethez, azok írják, akik olvassák. A lap olvasmányos, cikkei érdekesek, színesek, szórakoztatóan is tanítóak, az egyes számok sokoldalúak, az összesített tartalom pedig sokrétű. Viszont a szerző szerint az egyes írások megjelenési aránya nincs összhangban a felvetett problémák súlyával. Kevesli a társadalmi tulajdon elleni bűncselekményekről szóló cikkeket. Szerinte az írásokat megjelentetők köre szűk, visszatérően ugyanazok és nem elég mélyek a lap külföldi kapcsolatai, kevés a külföldi vonatkozású cikk. Ezt is orvosolta, a Rendőrségi Szemle mellett a büntetés-végrehajtási, valamint a képzési-kiképzési tartalommal megjelentetett két szakmai-elméleti periodikát szintén magába olvasztó Belügyi Szemle.

„A hatvanas évek elején kialakuló új belügyminisztériumi struktúra (a korábbi főosztályi tagozódás helyébe a főcsoportfőnökségek, csoportfőnökségek, önálló osztályok, osztályok, alosztályok rendszere lépett) nem hagyta érintetlenül az informálásért felelős szervezeteket sem.”⁷¹⁰ Ennek megfelelően a Belügyminisztérium Kollégiuma 1962 áprilisában megtárgyalta a BM sajtótermékei, folyóiratai szakmai színvonalának vizsgálatát, megállapítva, hogy a sajtó eszközeivel jobban kell segíteni a BM előtt álló feladatok színvonalas végrehajtását.⁷¹¹

A Belügyi Szemle 1963 januárjában megjelent első száma elé írt, belügyminiszteri intelmek szerint a folyóirat „...akkor végez jó munkát, ha bátran harcot indít az elavult nézetek, maradi gyakorlat, hibás módszerek ellen... és állást foglal a mindennapi élettel lépést tartó, a tudományos eredményeket figyelembe vevő módszereknek, eljárásoknak és modern technikai eszközöknek a belügyi munka széles területén történő bevezetése mellett.”⁷¹² A Szemle ugyanakkor ne csak a továbbképzési anyagokat közlő szaklap legyen, hanem a belügyi munkával kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdések megvitatásának a fóruma is. Ezek egyikének a belügyminiszter a Belügyi Szemle „Tudományos élet” rovatát – mint a tudományos tájékoztatás addig is hasznos fórumát – jelölte ki. A folyóirat 1977. januári számával kezdődően a „Tudományos élet” rovatot a BM Tudományszervezési osztály gondozásában tartalmában és terjedelmében bővítették. „E helyütt tesszük közzé azokat a műveket, közleményeket, amelyeket szerzőik a belügyi szervezett tudományos kutatás, a tudományos pályázatok vagy egyéb (pl. önszorgalmú) tudományos munka eredménye alapján készítenek, ha szélesebb körű érdeklődésre vagy vitára számíthatnak, amennyiben nem tartalmaznak állam vagy szolgálati titkot... A legnagyobb figyelmet arra fordítjuk, hogy a tanulmányok, közlemények tudományos igényességgel lehetőleg – közvetlenül – szolgálják a belügyi munkát.”⁷¹³

A Szemle „Tájékoztató”, másként „Külföldi Figyelő” kiadványát a szerkesztőség, a BM vezetői és a folyóirat állandó írógárdája szélesebb körű tájékoztatására, a külföldi irodalomban fellelhető belügyi témájú, jelentősebb anyagokkal adta ki azoknak, akik „elméleti vagy gyakorlati munkájukban az egyre fokozódó tudományos igényt igyekeznek megvalósítani.”⁷¹⁴

⁷¹⁰ Müller Rolf: Belügyi Információs jelentések, 1964–1990, In: Gyarmati György (szerk.): Az átmenet évkönyve 2003. Trezor 3. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Budapest, 2004. 148. o.

⁷¹¹ Deák József: Az állambiztonsági propaganda, annak kialakulása és fejlődése – nemzetbiztonság és civil kapcsolatok. Társadalom és Honvédelem 2013/3-4. sz. 410. o.

⁷¹² Pap János: A Belügyi Szemle elé. Belügyi Szemle 1963/1. sz. 12. o.

⁷¹³ Szalma László: A Tudományos élet rovat új célkitűzései. Belügyi Szemle 1977/1. sz. 48. o.

⁷¹⁴ Előszó. Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési Csoportfőnöksége 1963/1-2. sz. 3. o.

3. A rendészettudomány bölcsői: a szakterületek

A Rendőrségi Szemle – indulásától megjelentetett – írásaival igyekezett átfogni a rendőrségi tevékenység teljes vertikumát. A bűnügy, a bűnüldözés, a kriminalisztika témakörének már az első írása leszögezi „A bűnügyi szolgálat egymaga nem harcolhat eredményesen a bűnözés ellen, ha a rendőrségen belül nem támaszkodik erőteljesen az őrszolgálatra, a területfelelősökre. Nem lehet eredményes ez a harc, ha a rendőrőrök nem válnak a bűnüldöző munka aktív részeseivé.”⁷¹⁵

Érdekes visszatekintve összevetni a napjaink bűnüldözési technikai megoldásait, eszközeit, a Szemle első évfolyamának záró számában, a Távközlési Kutató Intézet kutatómérnökének a jövőbe tekintő írását. A cikk⁷¹⁶ a hangtan Doppler-elvét sebességméréshez; az elektromágneses hangrögzítést (magnó); a fénytán infravörös fénytartományát okirat-hamisítások ellen; a színeképelemzést anyagösszetétel megállapítására; a villamosság tan képtávíróját (tv), a betörésjelzőt, a rádió-távbeszélőt, a fénytelefon, a röntgensugárzás lehetőségeit javasolta felhasználni.

A Belügyi Szemlében kiemelt helyen, két állandó rovat is foglalkozott állambiztonsági témákkal, az „Állambiztonsági cikkek” és „A titkos háborúk történetéből” elnevezéssel.⁷¹⁷

A Belügyi Szemle szakelméleti írásaiban nem kevés figyelmet szentelt a krimináltaktika, kriminálmotodika, a közrendvédelem, közlekedés- és igazgatásrendészet, a kriminológia, a kriminálpszichológia, a jogi szakterület, a vezetés- és szervezéselmélet, a kiképzés-oktatás mellett, az egyes szakterületek, a Határőrség, Tűzrendészet elméleti, gyakorlati problémáival is.

4. A tapasztalatokat, tudományos kutatást népszerűsítő egyéb rovatok

A fenti, nevesített szakterületek mellett a Szemle más szerkezetben, eltérő módon, átfogóbb elnevezésű rovataiban is népszerűsítette a legjobb elméletet, gyakorlatot. Ilyenek voltak például a szolgálati tapasztalatok, a régen elkövetett gyilkosságok, szakértők gyakorlatából, a rendőrség története. A szakmai elméleti tudás mélyítéséhez széleskörűen felhasználta a sajtótörténet, sajtóműfajok jól bevált megoldásait műfaj-rovatcímekekkel, mint; az információ, a hírek, a tájékoztató, az interjú, a lapszemle, a reflexió, a könyvismertetés, a fórum, pályázat, stb.

A Szemlében a rendészetelméletet és gyakorlatot évtizedeken át tudományos igényrel vizsgáló, népszerűsítő írások mennyisége, színvonala együtt haladt a minisztériumban a szakmai-tudományos tevékenységet elmélyítő belügyi parancsok, utasítások kívánalmaival. Hamarosan megjelentek a szakmai tapasztalatokat feldolgozó belügyi kutatások elemzései. Például a belügyi kutatóhelyek jóváhagyott ötéves kutatási terveiből is készült egy vizsgálat. Lévéen a bűnözés komplex társadalmi jelenség, a komplexitás egyik eleme, az interdiszciplinaritás. A kutató a tervekben szereplő bűnüldözési témáknál 19 tudományterületet talált. Politológiát a témák 43%-ában, de

⁷¹⁵ Rudas György: A bűnügyi és az őrszolgálat együttműködésének néhány kérdéséről, Rendőrségi Szemle 1953/1. sz. 25. o.

⁷¹⁶ Rátkai György: Fizika a kriminalisztika szolgálatában. Rendőrségi Szemle 1953/12. sz. 12-22. o.

⁷¹⁷ Deák József: Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. Rendvédelem. 2013/3. sz. 20. o. Forrás: <http://www.rvki.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf> (Letöltés ideje: 2014.07.17.)

csökkenő arányban szerepelt még: szociológia, pszichológia, kriminológia, szervezés-vezetés elmélet, kriminalisztika, pedagógia, filozófia, büntetőjog, műszaki tudományok, rendszerelmélet, információ-elmélet, természettudományok, amelyek aránya már csak 10%. Még kisebb arányban a statisztika, prognosztika, hadtudomány, tudányszervezés, államigazgatás-jogtudomány, orvostudomány. A témák 60%-a pedig olyan ismeretekre is támaszkodik, amelyeket nem lehetett még rendszertanilag besorolni. Más megközelítésben a bűnüldözési témák interdiszciplinaritása: 1 tudományterületet érint a témák 1,3%-a, 2 területet 16%-a, 3-at 22%-a, négyet 30%-a, 5-öt 13%-a és 6-ot tíz százaléka.⁷¹⁸

Több, hasonló témájú publikáció elvezetett a rendészettudomány fogalmi kérdéseire: „...a rendvédelmi szervek tudományos téren legelőször a fogalmi kérdések tisztázására törekedjenek.”

„Rendvédelemnek tekintem mindazokat a tevékenységi formákat, amelyek az ország törvényekkel szabályozott alkotmányos belső rendjének fenntartására és folyamatos biztosítására irányulnak. Nyilvánvaló, hogy a közrend és közbiztonság fenntartásának kérdése nem szűkíthető le sem a rendőrség, sem más rendészeti feladatokat ellátó szervezet munkájára. Belügyi részről ide értendő a határrendészet, az országos tűzvédelem, a polgári védelem, az igazgatásrendészet, továbbá a közigazgatás irányító, összehangoló tevékenysége is.”⁷¹⁹ Ezzel meg is közelítettük napjaink rendészettudományi problémáit. Hasonlóképp nyomon követhető a rendészettudomány fejlődését szolgáló írások sora egy másik példán. Elsőként hazánkban a Szemle Külföldi Figyelőjében jelent meg cikk „A hazugság detektor (polygraph) a japán rendőrség szolgálatában”⁷²⁰ témával. A hetvenes években előbb a hazai titkosszolgálatok, pár évre rá pedig már a nyílt büntetőeljáráshoz is használták a módszert. A Belügyi Szemle tavalyi számában pedig immár a poligráf alkalmazásának problémáit taglalta.⁷²¹ Ízelítőül néhány, a rendészettudomány mai kihívásait tükröző téma a Szemléből: A Kriminalisztika XXI. századi világtendenciái; Béketeremtő magyar rendőrök; Gyermekközpontrú büntető igazságszolgáltatás; A közösségi rendőrség gyakorlati bevezetése Magyarországon; Új rendészeti megoldások Finnországból; Az internetes média szerepe a rendőrség iránti bizalom befolyásolásában; Gondolatok a magánnyomozásról; A gyűlölet-bűncselekmények...

Összegzés

A lap eltelt bő félévszázadának összefoglalásához jó tükör a lapalapító minisztérium vezetőjének értékelése: „Az 1953 óta megjelenő periodika a hat évtizedben értékes hagyatékokat halmozott fel a Bűnüldözés napi gyakorlatának követésében, a kriminalisztikai kutatásokban, a jogtudomány és a kriminológia eredményeinek bemutatásában. A hat évtized alatt a Szemle nemcsak egy jó tudományos szaklappá, hanem igazi szellemi műhellyé vált.”⁷²²

⁷¹⁸ Végvári Piroska: A belügyi tudományos kutatás néhány elméleti kérdése. Belügyi Szemle 1976/12. sz. 38–44. o.

⁷¹⁹ Opál Sándor: A rendvédelem néhány tudományelméleti és fogalmi kérdése Belügyi Szemle 1992/6. sz. 47-49. o.

⁷²⁰ Belügyi Szemle Tájékoztatója. Kiadja a BM Tanulmányi és kiképzési Csoportfőnöksége 1966/6. sz. 21. o.

⁷²¹ Budaházi Árpád: A poligráf vizsgálat helye a felderítésben és a bizonyításban. Belügyi Szemle 2013/11. sz. 90-111. o.

⁷²² Pintér Sándor: Hatvanéves lett a Belügyi Szemle. Belügyi Szemle 2013/1. sz. 5. o.